

شرح مشکلات دیوان سنایی
(لغات، تعبیرات و اصطلاحات)

تألف

فرمان محمدی

(مدرس آموزش و پرورش)

سرشناسه	: احمدی، فرحناز -
عنوان و نام پدیدآور	: شرح مشکلات دیوان سنایی (لغات، تعبيرات و اصطلاحات) / تالیف فرحناز احمدی.
مشخصات نشر	: تهران : پریکا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۳۱۶ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۱۲-۰۴-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
رازداشت	: واژه‌نامه.
پایانیت	: کتابنامه.
موضوع	: سنایی، محدودین آدم، ۴۴۷۳ - ۵۲۵ ق. دیوان -- کشف اللغات
موضوع	: سنایی، محدودین آدم، ۴۴۷۳ - ۵۲۵ ق. دیوان -- واژه‌نامه‌ها
رده بندی کنگره	PIR ۴۹۵۴ الف ۱۲/۳ ۱۳۹۳
رده بندی دیسی	: ۲۳/۱۸۸
شماره کتابشناسی	: ۳۶۲۰۱۶۴

شرح مشکلات دیوان سنایی (لغات، تعبيرات و اصطلاحات)

♦ تألیف: فرحناز احمدی

♦ شابک: ۳ - ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۱۲-۰۴-۳

♦ ناشر: انتشارات پریکا (۰۹۱۲۵۰۸۸۳۸۱)

♦ شمارگان: ۳۰۰ جلد نوبت چاپ: تهران، اول ۱۳۹۳ ق. ۱۳۹۳

♦ طراح جلد: شادی احمدی

♦ چاپ و صحافی: کیامرئی

♦ قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق این اثر برای مؤلفین محفوظ است. این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان است، هر فردی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی دارد.

فهرست مندرجات

عنوان	شماره صفحه
پیشگفتار.....	۱
فهرست نشانه های اختصاری.....	۴
شرح احوال بنابر و سبک سنایی.....	۵
بخش اول: غزلیات (لغات، سبک و اصطلاحات).....	۱۵
بخش دوم: قصاید (لغات، سبک و اصطلاحات).....	۱۰۳
فهرست الفبایی آیات قرآن.....	۲۷۷
اعلام عام.....	۲۸۱
کتاب نامه.....	۳۱۳

پیشگفتار:

ای خدا ای فضل تو حاجت روا
با تو یاد هیچکس نبود روا
قطره ای علم است اندر جان من
وارهانش از هوا وز خاک تن

کتاب حاضر شرح یا فرهنگی است شامل لغات، تعبیرات و اصطلاحات دشوار دیوان حکیم سنایی غزنوی.

دیوان حکیم سنایی، به نقل از تقی الدین کاشانی در تذکره خلاصه الاشعار از سی هزار بیت زیادت است. مجموع سباق و معارف و مواعظ و نصایح او مشتمل بر قصاید و غزل و قطعه و رباعی و مسمع و ترجیع بند.

با ملاحظه دیوان سنایی معلوم می شود قصاید وی جز آن ها که در ایام جوانی در مدح اشخاص گفته بقیه در مدح موعظت و اشعار اخلاقی و فلسفی و مذهبی و مدح رسول (ص) و بزرگان دین و قطعات عبرت است و نظر اصلی شاعر بحث و استدلال در مسائل دینی و دعوت به ایمان و معنویت و تحقیر دنیا و غرض از آرایش بزخارف دنیوی و تقوی و ریاضت و ترک ظواهر و توجه به باطن و انزادگی است.

دیوان سنایی شامل قصایدی در مدحیات، رخدایات و مدیریتات است، که قسمت مهم دیوان را تشکیل می دهد. بعلاوه شامل ترکیب بند، ترجیع بند، مسمع و غزل، قطعه و رباعی است.

دیوان سنایی تا کنون چند بار در ایران و هند به چاپ رسیده است. یک بار در سال ۱۲۷۴ در تهران با خط نستعلیق و چاپ سنگی که نسبت به نسخه های خطی جامه زیاده ایات آن در حدود ۱۱ هزار بیت است و این نسخه اساس کار دیوان سنایی از مدرس و نویسنده است و در نسخه دیگر شوال ۱۳۳۸ در بمبئی که آن چاپ بسیار مغلوط و عدد ابیاتش تقریباً ۸ هزار بیت است و بار دیگر بوسیله مؤسسه امیر کبیر و شرکت طبع کتاب به چاپ رسیده است.

پژوهش حاضر با عنوان شرح مشکلات دیوان حکیم سنایی غزنوی (لغات، تعبیرات و اصطلاحات) شامل دو بخش است:

نخستین بخش آن به غزلیات اختصاص دارد و در ذیل هر لغت یا اصطلاح دشوار بعد از معنی و توضیح لازم شاهد مورد نظر آمده است.

بخش دوم: این بخش نیز همانند بخش اول ابتدا لغت مشکل شرح داده شده سپس بیت مورد نظر از دیوان حکم سنایی آورده شده است.

- لازم به ذکر است که در نسخه ها و ابیات الحاقی، کوچکترین تغییری در رسم الخط نیامده است. همچنین نیز به ضرورت شاهی از دیگر سرایندگان برجسته ی ادب فارس آمده است.

- متن و شرح اکثر واژه ها و تعابیر عمدتاً از متون و منابع معتبر استخراج شده است.

- فهرست مطالب و پیشگفتار در ابتدای کتاب آورده شده است. فهرست آیات قرآن کریم، اعراب عامه (بایبی) و کتاب نامه در پایان کتاب آمده است.

- عربیهای متن را با اعراب و به دقت اعراب گذاری نموده ام.

- علائم اختصاری بکار رفته در کتاب همگی مطابق عرف اهل فن است. همچون ص (صفحه)، س (سطر)، فا (فارسی) و...

- مرجع اصلی، دیوان حکیم سنایی، ترمذی، تصحیح مدرس رضوی است و در مواردی هم از دیوان حکیم با مقدمه بدیع الزمان فروزان و به اهتمام پرویز بابائی استفاده کرده است.

- هویت های دستوری مندرج در این کتاب (هنگام عداوتند از):

اسم، اسم مصدر، اسم خاص، اسم مرکب، اسم مفرد، اسم فاعل، مصدر، حاصل مصدر، مصدر مرکب، صفت، صفت نسبی، صفت مرکب، نعت فاعلی، نعت فاعلی، نعت فعلی و علامت های جمع فارسی که در جدول نشانه های اختصاری آمده است.

- روش بکار رفته برای انجام این کتاب تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای بوده و ابزار گردآوری اطلاعات نیز از طریق فیش برداری است.

- پرسش اصلی کتاب دیوان حکیم سنایی در زمینه لغات، تعبیرات و اصطلاحات چه دشواری هایی دارد؟ پاسخ بدین پرسش یعنی شرح لغات، اصطلاحات و تعبیرات سنایی در قصیده و غزل، زمینه کار نگارنده در این کتاب بوده است.

حوزه های بکار برده شده در این کتاب شامل این عنوان هاست:

۱- آیات قرآن و احادیث و امثال عربی.

- ۲- لغات و اصطلاحات دشوار فارسی، عربی، ترکی و ...
 - ۳- لغات و اصطلاحات عرفان و تصوف.
 - ۴- اصطلاحات نرد، شطرنج و قمار.
 - ۵- موسیقی ایرانی و اصطلاحات نجوم.
 - ۶- لغت که حکیم در مورد عقل کل، عقل جزء، نفس کلی و نفس جزئی و عوامل موثر در ترکیب و بردی انسان در دیوان ارزشمند خود آورده است.
 - ۷- شرح بعضی از لغات دشوار طبی و پزشکی قدیم.
 - ۸- اسامی خاص، مکمل های مختلف جغرافیایی، نام های پرندگان، مرغان و حیوانات متعدد که در این کتاب آمده و یکی را به خود اختصاص داده است.
 - ۹- شرح و توضیح کتابات خاص دیوان حکیم سنایی غزنوی.
- استفاده و بکار گیری این یک مجموعه از نویسندگان ادب فارسی نظیر مولانا، حافظ، فردوسی، سعدی، ناصر خسرو و ... علاوه بر غنای نرد و پژوهش حاضر، به خوانندگان عزیز نیز یاری می رساند تا شواهدی بیشتر در مورد اصطلاحات مورد نظر آنان به دست دهد.
- از هدفهای نگارنده در این کتاب می توان به موارد زیر اشاره کرد:
- هدفهای علمی، کاربردی، ضرورتهای خاص انجام تحقیق، کتاب خانه ها، دانشگاهها، موسسات تحقیقاتی و ... و لغات و تعبیری که برای پژوهشگران دوست داران ادب فارسی مبهم و دشوار به نظر می رسید معنی شده است.
- و در خاتمه، کتاب را به پدر و مادرم - مریانی مهربان - که جوهره وجودی من و این مایه اندک از دریای علم نتیجه ی حضانت و تربیت آنهاست تقدیم می کنم.

فرحناز احمدی

تهران فروردین ۱۳۹۰